

УДК: 378

Зигрій О.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тернопільський національний економічний університет

The author analyses the peculiarities of the modern process higher of education, problems connected with the necessity of guaranteeing the competitiveness of national systems of higher education in Bologna system.

Нагальним питанням сьогодення є адаптація вищої освіти до потреб ринку праці, здатність закладів освіти готувати робочу силу, яка за своїми параметрами відповідає потребам соціально-економічного розвитку країни, користується попитом на ринку. Останнім часом спостерігається характерна невідповідність попиту і пропозиції – тобто, переважання пропозицій над попитом, що свою чергу створює конкуренцію між вищими навчальними закладами за абітурієнтів. Дана тема є досить цікавою та актуальною, оскільки процес реформування освіти є не легким та безболісним явищем.

Дослідження показують, що проблемам реформування вищої освіти в Україні присвячені праці вітчизняних фахівців: Бакірова В.С., Вакарчука І.О., Квіта С.М., Корлюка С.С., Кузьмінського А.І., та інші. Однак удосконалення різних аспектів освіти потребує ґрунтовного дослідження.

Не менш болючою темою для дискусій є реалізація положень Болонського процесу як фактора забезпечення якості вищої освіти європейського рівня. Це викликано тим, що програма роз'яснення перетворилася на спосіб професійної діяльності із залученням іноземних програм. Роз'яснювальна література є передруком нормативних документів Болонського секретаріату.

Цитуючи положення Болонського процесу, зустрічаємо таке: «Болонський процес – це добровільний процес, багатоваріантний, гнучкий. Для країн-учасників немає спільного підходу, а сам процес є відкритим, поступовим, таким, що не нівелює своєрідності національних освітніх систем».

Чимало є привабливого в реалізації Болонської декларації: це і вдосконалення системи оцінювання знань студентів за так званою Європейською кредитно-трансферною та акумулюючою системою ECTS; це і мобільність студентів і викладачів; автономізація університетів та ін.

За даними Міністерства освіти і науки України система вищої освіти України нарахувала 904 ВНЗ I-IV рівня акредитації, з них 351 ВНЗ III-IV рівня, у т. ч. 93 національних та 104 недержавної форми власності [3]. У той час в Великій Британії, таких навчальних закладів 96, Франції – 78, Італії – 65, Іспанії – 47, Польщі – 11.

Окремої уваги й оцінки заслуговують ВНЗ недержавної форми власності. Через недосконалість чинного законодавства та певної втрати контролюючої пильності з боку міністерства деякі навчальні заклади недержавної форми власності (а це здебільшого спеціальності "право", "економіка", гуманітарні напрями освіти) перетворилися в структури, для яких головним є не якість освіти, а отримання прибутків. Значні проблеми пов'язані із забезпеченістю навчально-виховного процесу викладацькими кадрами, дублюванням підготовки з деяких напрямків і спеціальностей у межах одного регіону.

В усьому світі існує три цикли вищої освіти: це бакалавр, магістр і доктор філософії у певній галузі. Всі вони, згідно Болонської системи, відпрацьовуються і в нас. Але, щорічно витрачається понад 2 мільйони гривень для видачі дипломів бакалавра, який не має на ринку праці майже ніякого попиту.

Широкомасштабне запровадження додатка до диплому кандидата наук європейського зразка дійсно спрощує процедуру визнання кваліфікацій у Європі. Проте реформування двох традиційних наукових ступенів (кандидат – доктор наук) в одну доктора філософії може бути складним як з організаційної точки зору, так і з погляду сприйняття освітянським та науковим середовищем. Одержання наукового ступеня доктора наук, або так звана габілітація (найвищий ступінь) в країнах Болонського процесу дещо спрощена. Кандидат у

докторанти готує проект свого наукового дослідження, шукає зацікавлених керівників, направляє його старших колег, де ця праця є складовою.

Не можу не згадати про запроваджену у 2008 році систему незалежного зовнішнього тестування. Її умови всім відомі. Аналогом у багатьох вузах діє комп'ютерне тестування під час сесії. Студенти здають сесію не викладачу, а проходять тестування через Інтернет-мережу. Дана методика оцінювання студентів полягає в отриманні високої якості підготовки студентів.

Особливої уваги заслуговують проблемні питання, що виникають при адаптації нашої системи освіти до європейської кредитно-модульної системи. Десятки наших ВНЗ беруть участь в експерименті з упровадження цієї системи. Проте чомусь мало чуємо пропозицій поділитися досвідом цього впровадження. Здійснювалось опитування студентів і викладачів щодо цього і 75 % науково-педагогічних працівників вважають, що ця система потребує вдосконалення. Серед студентів: 38% оцінюють позитивно, 32% потребує вдосконалення [2, с. 98].

Болонський процес передбачає мобільності студентів і викладачів. Ця мобільність серед українців і сьогодні добре поширена, хоча й однобічна. Десятки тисяч наших дітей і молоді навчаються за кордоном. Вітчизняні вчені успішно працюють в інших країнах. А до нас чомусь мало потрапляє і вчених, і студентів із європейських країн.

У 2008 році розроблено проект Закону України «Про автономні (наукові) університети», який дозволяє ВНЗ мати широке коло прав, оперативно вносити зміни до змісту навчання, форм і методів, мати реальну фінансову й академічну самостійність – це по-перше. По – друге, це велика відповідальність, максимальна прозорість, відкритість. Але ВНЗ державної форми власності підпорядковані різним Міністерствам і відомствам. Таким чином їхня автоматизація негативно позначається на ефективності управління, якості підготовки фахівців, породжує їхнє дублювання, створює труднощі у розміщенні держзамовлень, призводить до значних непорозумінь в утриманні ВНЗ.

Не можемо не згадати і про старіння викладацько-професорських кадрів. У нас практично немає системи підвищення кваліфікації професорського складу. Наша професура не в змозі брати реальну участь у міжнародних наукових дослідженнях, які проводяться за кордоном. Науковий рівень внутрішніх міжнародних конференцій невисокий. Та і зарплата викладачів, науковців не може їм у цьому допомогти.

Болонський процес передбачає, що на одного викладача має припадати 12 студентів. В розвинених країнах цей показник часто становить 6 студентів. В українських ВНЗ навчається приблизно 2,7 млн. студентів. Професорсько-викладацький склад налічує 80 тис. осіб. Тобто на одного викладача припадає майже 34 студенти. Тому, питань щодо старіння викладацько-професорських кадрів на даний час не має підґрунтя.

Виникнення будь-яких проблем завжди має пояснення. По-перше, це економічна ситуація в державі. По-друге – це відсутність сталого вектора розвитку нашої держави і вищої освіти. Обсяги фінансування вищої освіти в Україні передбачено Законом України «Про освіту» у розмірі 10 % ВВП, а виділяється лише 5,3 %. Жодного року ця норма закону не була виконана повністю.

Попри це все, вища освіта має позитивні ефекти, за яку населення погоджується платити. Приблизно 2/3 сімей несуть серйозні фінансові витрати, щоб дати своїм дітям вищу освіту. Підтвердженням цьому є той факт, що сьогодні 55% бюджету вищої освіти складає плата за неї. Але держава не може перекласти на батьків повну оплату навчання їхніх дітей. Величина видатків на вищу освіту в Україні за останній рік в порівнянні з 2000 зросла в 4,9 рази. Із сьогоднішніми податками і заробітною платою в найближчій перспективі своїм дітям зможуть дати вищу освіту приблизно 10 % батьків.

Для порівняння візьмемо приклад. В Європі немає жодного великого ВНЗ зі стовідсотковою контрактною формою навчання. В Німеччині наші діти навчаються безкоштовно, при цьому отримують стипендію. 30 % фінансування будь-якого англійського ВНЗ — це державні кошти, американського — 30 —

40% — це кошти штату, тобто місцевої влади, і лише 30 % — кошти студентів. Решта коштів поступає від приватних структур. У 2009 році 70 % кадрів приватного бізнесу належить випускникам контрактникам.

Головною небезпекою при сучасному реформуванні освіти є можливе руйнування унікального, важливого, що створено в національній освітньо-науковій галузі нашої держави. Недопустимо перекреслити напрацювання минулого.

Насамкінець хочу зауважити, що одержання позитивного результату від приєднання до європейських стандартів не в формальному копіюванні того, що реалізується в країнах-учасниках Болонського процесу, а в запозиченні кращого, в обміні досвідом. І саме здобутки наших вчених-науковців, гармонійне поєднання необхідного з бажаним, ефективно його використання зможе раціонально поєднатися із здобутками національної вищої освіти.

Література:

1. Бакіров Віль. Харківський національний університет відзначив 200 років з дня першого випуску / В. Бакіров // Вища школа / За ред. МОН України І.О.Вакарчука.– 2008. - №5. – С. 3-10

2. Вища освіта України – Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Вища школа / За ред. МОН України І.О. Вакарчука. - 2008. - №4. – С. 91-110

3. Дванадцята міжнародна виставка навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні – 2009» (25-27 лютого 2009 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.osvita.relc.com/me,bers/2009/mom.htm>.

4. Квіт Сергій. Головне досягнення нашого університету – це корпоративна культура / С. Квіт // Вища школа / За ред. МОН України І.О.Вакарчука. – 2008. - №4. – С. 3-12